

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ד"ס)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת צו תשפ"ד • שנה ד' - גליון קס"ח • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת בכלל ב

צו אֶת אֶהְרֵן וְאֶת בְּנָיו לְאָמֵר זֹאת תּוֹרַת הָעֶלְהָ הוּא הָעֶלְהָ (ו, ב).

שתי אכילות וכליל - הי עדיף | מעלת כליל שבעולה

שתי אכילות וכליל הי מייניהו עדיף - דבר זה הוא פלוגתא דבית שמאי ובית הלל בחגיגה (ו). תנו רבנן, בית שמאי אומרים, הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף, שהראייה עולה כולה לגבוה, מה שאין כן בחגיגה כו'. ובית הלל אומרים, הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף כו'. ובית הלל - מאי טעמא דעולה כולה לגבוה, אדרבה חגיגה עדיפא - דאית בה שתי אכילות (מזבח ואדם).

ונראה, דגם לבית הלל אין הכוונה דשתי אכילות עדיפי בהחלט מכליל, דברוב מקומות מחשבין 'כליל' לְמַעְלָה, עיין זבחים (ה). מה לעולה שכן כליל. ושם (יא), מה עולה שהיא כליל - נכנס דמה לפנים כשירה, אשם שאינו כליל - לא כל שכן. ושם (יב), ומה חטאת שמינה כליל - שחטה שלא לשמה פסולה, עולה שהיא כליל - לא כל שכן כו'. ושם (מח): מה לעולה שכן כליל, וכזה עוד במקומות רבות.

ורק כוונת בית הלל, דגם שתי אכילות יש בו גם כן ענין שבח ומעלה, ועל כן אין לרונ היות הראייה עדיפא מפאת מעלת כליל, דיש לעומת זה גם לחגיגה מעלה מפאת שתי אכילות. ובית שמאי סבירא להו דכליל עדיף בהחלט משתי אכילות, ולכן שפיר דנו מפאת מעלת כליל דראייה היתה עדיפא מחגיגה, וזה פשוט.

ועיין אבות דרבי נתן (פ"ד) דיש שם לימוד מקרא דעולות עדיפי מזבחים, וז"ל שם: הרי הוא אומר (הושע ו, ו) 'כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלקים מעולות', מכאן נראה שיהיה חביבה מזבחים, מפני שהעולה כולה כליל לאישים, שנאמר (ויקרא א, ט) 'והקטיר הכהן את הכל המזבחה', ובמקום אחר הוא אומר (שמואל א, ז, ט) 'ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלה עולה כליל לד', ותלמוד תורה חביבה לפני המקום מעולות, לפי שאם אדם למד תורה יודע דעתו של מקום כו'.

והכוונה, דמשמע ליה ענין המקרא דהכי קאמר 'חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלקים' - שהוא תלמוד תורה, לא לבד עדיפא מזבחה, רק גם מעולות דהן חביבות מזבחים עם כן עדיפא, ועל זה נתון טעם

דמדוע עולות חביבות מזבחים, דהוא מפאת דעולה כולה כליל כו'.

ועיין עוד ילקוט צו (רמז תפ"ה מה), דבר אחר, למה נקרא שמה 'עולה', שהיא עליונה מכל הקרבנות. 'היא העולה', תדע, מי שהוא מביא חטאת - הכהן נוטלה, וכן המנחה, וכן אשם וזבח שלמים - לבעליהן, אבל העולה אין בריה טועם ממנה, אלא כולה להקדוש ברוך הוא, לכך נקרא 'עולה' שהיא עולה להקדוש ברוך הוא שהוא עליון, ובאתי רק להעיר.

גליוני הש"ס
ברכות נד.

אם על תודה יקריבנו וגו' (ו, יב).

'הגומל' על שאר נסים | סדר הארבעה בפסוק ובש"ס | קרבן תודה ביורדי הים

בברכות (נד): ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, מנלן כו'.

עיין שו"ת הריב"ש (סימן של"ח). ועיין שו"ת חתם סופר חלק אורח חיים (סימן נא). ומה שכתב שם דירודי הים חלוקין משאר השלשה, דהוא השלשה צריכים להביא קרבן תודה, ומה שאין כן יורדי הים צריכין רק להודות בקהל עם ומושב זקנים ולא להביא קרבן, עיין שם, במחילת כבוד תורתו אישתמיטתיה רש"י זבחים (ו, ד"ה לא), עיין שם הטיב.

גליוני הש"ס
מכות כג.

פי כל אכל חלב מן הבמה אשר יקריב ממנה אשה לד' ונכרתה הנפש האכלת מעמיה (ו, כה).

פטור ציבור מכתב | ניתוק מהשורש ומכנסת ישראל

הנה עונש כרת, עניינו שנפשו נכרתת משורשה וכוונתו (ראה רמב"ן פרשת אחרי ית, כט; אור החיים שם יז, י"ד) ונראה, ובמקרא נאמר תמיד בכרת 'ונכרתה הנפש ההיא מעמיה'. ושני הדברים אחד, כי כלל הכנסת ישראל הם השורש עצמו, וכריתת היחיד מן השורש היא עצמו כריתתו מן כלל הכנסת ישראל.

ואמרת דזהו הטעם מה שמבואר בתורת כהנים (פרשה י ברייתא י"ד) ונכרתה בכל הכריתות דאין הציבור נכרתין, דדריש שם, 'ונכרתה הנפש' (דכתיב גבי אכילת

חלב) - ולא הציבור, שאם חלילה כל ישראל אכלו חלב או דם, אין מגיע להם עונש כרת, עיין שם. ולהג"ל מובן, כי כרת היינו רק שנכרת משורש, ומה שאין כן הכלל הרי הם השורש עצמו, ואי אפשר לשורש עצמו שיתבטל חלילה, והרי אין זה העונש כרת, דהוא רק כריתת הענף מן השורש, אבל לא ביטול השורש עצמו.

גבורות שמונים
אות סד

פי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל (ו, יז).

המתנות היו ראויים לישראל | החטא לא סילק מישראל מהות הכהונה מכל וכל

כתבתי במקום אחר בארוכה (ראה גבורות שמונים אות ו; בית האוצר מערכת ב כלל י"ד"ה ואולם; גליוני הש"ס סנהדרין נא: ד"ה לפי) דמהות כהונה יש בכלל ישראל - גם בזרים, רק דהכהן עיקרו כהן, מה שאין כן הזר עיקרו אינו כהן - רק זר, אבל מהות וענין כהונה בְּמֵה יש גם בזר.

ותדע, שהרי מבואר במכילתא בתחלתה (פרשת בא בהקדמה אות ד) דמתחלה היו כל ישראל ראויים לכהונה ומשנבחר אהרן יצאו ישראל, עיין שם, וכן הוא בכמה דוכתי (תנחומא פרשת בא אות ה; ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קפז ד"ה ויאמר). **ובילקוט** (פרשת צו רמז תקט ד"ה חזה) והוא מן הספרא (שם פרק יז ברייתא ה) וז"ל: 'חזה' - זה חזה התנופה, 'שוק' - זה השוק, 'התרומה' - זו תרומת תודה, 'לקחתי מאת בני ישראל' - ראויין היו לישראל וכשנתחייבו ניטלו מהן, כך אם יזכו יחזרו להן, עכ"ל. **ובזתי רענן** (אות עג): ראויין היו לישראל - פירושו, שאלמלא חטאו ישראל היו כולן זכאין במתנות כהונה, כדאיתא בפרשת יתרו, עכ"ל. וכוונתו אקרא ד'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים' (שמות יט, ו) הכתוב בפרשת יתרו (עיין מכילתא פרשת יתרו מסכתא דבחדש פרשה ב ד"ה ממלכת).

ומבואר איפוא, דהיה מתחלה ענין הכהונה בכל ישראל, ואחר כך ניטל מהם על ידי החטא. ועל כן נראה דלא לגמרי ניטל מהם, רק נשאר עדיין ענין כהונה במה בכלל ישראל, דלא מיסתבר שהיה בכח החטא - שהוא רק ענין מקריי, לא עצמי - ואין סברא לומר שהיה בכחו לסלק מעלה שהיה לכלל ישראל מכל וכל. ונראה וודאי דנשאר עדיין ענין כהונה מה בישראל ולא נסתלק לגמרי. וכן יש להבין זה גם כן ממה שאם יזכו יחזרו להן - שלא נסתלק עדיין לגמרי, ודו"ק הטיב.

מתחיל ליורדי הים, ומסיים (פסוק לב) 'וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו', משמע מזה דירודי הים שהוא עצמו הכהן עצמו אל הסכנה, וגם נמסר לד"ן שמים כי רבים רחמיו - ולא בידי בעלי חיים, **על כן אינו חייב קרבן, אלא לרומם בקהל עם ותרי רבנן** (עיין ברכות שם), נמצא לפי זה תלת קמייאת יזבחו זבח תודה ולא צריכי קהל עם ובמושב זקנים, וירודי הים סגי להו בהודאה בציבור ותרי רבנן... עיין שם עוד.

א) שכתב בתוך דבריו: "...ושחט תודה בשעת עלייתו מן הים לשם תודה שפירש על יציאתו מבית האסורין".

ב) עוד בבבבאר דברי התורת כהנים ראה בית האוצר מערכת א כלל נג ד"ה ועיין - ד"ה ומבואר, עיין שם שעמד, דהראשונים שאכלו והיה בגדר 'חיד' היאך יפטר למפרע, הובא להלן עמוד ב.

א) שכתב: "עוד שאלת, הא דאמרין בפרק הרווא (ברכות נד), ארבעה צריכין להודות בסמך פסוקי המזמור (תהלים קז), מי נימא אלו דוקא, דהא אקרא סמכי, ואם כן אפילו נפל עליו כותל או ניצול מדרית שור ונגיחותיו וכיוצא בנסים כאלו אינו חייב לברך, או נימא דכל שכן הוא. תשובה. נראה שצריך לברך, שהרי הולכי מדברות שצריכין להודות, זהו מפני סכנת אריא ונגיב המצויים בדרכים, ואם כן כשעמד עליו אריה לטורפו, אפילו בעיר - אם נבנים באו לו אם שודדי לילה וניצל מהם וכיוצא בנסים אלו, כל שכן שצריך להודות, ולא הווכרו הארבעה כתבו אלא מפני שהם מצויים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים...".

ב) שכתב: "הרגיש רבנו האי" (ראה תוספות ברכות שם ד"ה ארבעה) שמשונה סדר הש"ס מסידור הקרא, מכל מקום ראית שהש"ס סידר שנים ששן ארבעה. שנים הם שהאדם עצמו מרצונו מכניס עצמו בסכנה,

ביאור דרשת חז"ל 'ונכרתה הנפש - ולא הציבור'

מתוך: בית האוצר מערכת א כלל נג ~

העושה כל הכריתות - דינו לענין ביאות ראשונות

התוספות ישנים כריתות (ג. ד"ה לומר) כתבו, אהא דאמרינן התם דאיצטריך קרא לאחותו בת אביו ובת אמו, דאין ללמדה מבת אביו לחודה או בת אמו לחודה, משום דבת אביו ובת אמו חמירא טפי, ואין עונשין מן הדין, וז"ל: אך קשה, דלקמן (שם יג:) תנן, יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות כו', טמא שאכל חֶלֶב והוא נותר כו'. ואמאי, דילמא לא מיחייב, כיון דחמור טפי כו'. ויש מתרצים, דשאני הכא דליכא אלא איסור אחותו, וחמירא טפי שני צדדים מצד אחד, להכי אמרינן אין עונשין מן הדין, אבל לקמן דאיכא איסורים אחרים, חיילי שפיר על ידי כולל ומוסיף ובת אחת, עכ"ל.

והנה יש לי להעיר בזה, כי סברת קושיית התוספות ישנים הנ"ל - דגם כשהאיסורים הם משמות שונים שייך אין עונשין מן הדין, נראה לענ"ד כי תמצא קן לה בגמרא כריתות שם (ב:) וז"ל הגמרא: אמר מר, שאם עשהן כולם בהעלם אחת (כל עבירות דכריתות עשה בשוגג בהעלם אחת), חייב על כל אחת ואחת. בשלמא פטור לגמרי לא מצית אמרת, דכתיב (להלן יח, כט) 'כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו' (גבי עריות כתיב), אלא אימא עבד חדא - נייחייב חדא, עבד כולה - אין חייב אלא אחת כו', עכ"ל הגמרא. ומבואר, דלולי קרא ד'כל אשר יעשה מכל התועבות', היה הוא אמינא דבעשה כולם פטור לגמרי, וזהו על כרחך מטעמא דאין עונשין מן הדין, וכסברת קושיית התוספות ישנים הנ"ל.

ואולם, שבדברי הגמרא אלה עדיין קשה, דסברא דתוספות ישנים הנ"ל שייך לא הכא דיש הרבה איסורים במעשה אחת, כגון אכילה אחת שיש בה כמה איסורים - חלב, נותר, טומאה כו', דשייך לומר דהאכילה היא מעשה עבירה חמורה טפי, ואין עונשין מן הדין. אבל בעושה עבירות הרבה דכריתות בשוגג בזו אחר זו בהעלם אחד, וכגון בועל כל העריות בזו אחר זו בהעלם אחד, דלולי קרא ד'כל אשר יעשה מכל התועבות' הייתי אומר דפטור לגמרי, אם כן כיון שבכל ביאה עובר רק עבירה אחת, הרי לא שייך כלל הא דאין עונשין מן הדין, ושפיר נתחייב על כל פנים קרבן אחד, ומדוע הוא אמינא דליפטר לגמרי, וצריך עיון גדול.

ותו, דאפילו נימא דביאה השניה היא עבירה חמורה טפי, כיון שכבר עבר פעם אחת בביאה ראשונה, ואם כן בביאה השניה הרי הוא שונה בחטא, והשינוי בחטא היא עבירה חמורה יותר, עם כל זה אביאה ראשונה הרי אין סברא כלל שיופטר.

מעביר כל זרעו למוֹלך - דינו לענין בנים הראשונים

ועיין סנהדרין (טד:) דאהא דאיתא התם, אמר רב אחא בריה דרבא, הבעיר כל זרעו למוֹלך פטור, שנאמר (ויקרא יח, כא) 'מוֹרֵעַךְ' - ולא כל זרעך, כתבו

(א) **המשך לשונו**: 'כוונתם, דרך באחותו בת אביו ובת אמו, שהאיסור הוא משום אחוה, ואותו השם עצמו הרי נתגדל ונתרבה, שאחותו בת אביו ובת אמו הרי יש בה יותר ענין 'אחווה' מאחותו בת אביו לחודה או בת אמו לחודה, ועל כן שפיר אין עונשין מן הדין, אבל חתיכת חלב נותר שהם שמות שונים, אם כן הרי אין השם 'חלב' נתגדל, ואיננו חלב טפי על ידי מה שהוא גם כן נותר, וכן איננו נותר טפי על ידי מה שהוא גם כן חלב, ועל כן שפיר יש בו עונש על השם 'חלב' כמו בשאר חלבים שאינן נותר, כיון שאין השם 'חלב' גדול בו בשאר חלבים, וכן בשם 'נותר', כן נראה לענ"ד

שם התוספות (ד"ה העביר) וז"ל: ואם תאמר, מקמא איחייב ליה, ויש לומר, דאיירי כשאין לו אלא בן אחד. אי נמי, שהעביר בבת אחת, עכ"ל. ואם כן, כאן דלא שייכי תירוצי התוספות הנ"ל, קשה שפיר דהא מקמא איחייב ליה, ומאי הוא אמינא שיופטר אביאה ראשונה על ידי שהוסיף אחר כך לבעול כולם.

והנה, דברי התוספות סנהדרין הנ"ל לכאורה צריכים עיון קצת, דמאי קשיא להו דמקמא איחייב ליה, הא רב אחא בריה דרבא - קרא קאמר, וגזירת הכתוב היא. וצריך לומר, דמקרא ליכא ראייה, כיון דאיכא לאוקמי קרא אגוונא דנקטו התוספות הנ"ל בתירוצם באמת. ונהי דהתוספות בקושייתם לא ידעו עדיין מהנך גוונא, יש לומר דזה ידעו גם בקושייתם דקרא מצי איירי בהכי, רק דלישנא דרב אחא בריה דרבא דאמר 'העביר כל זרעו פטור', היה נראה להם לדחוק לפרש דכוונתו אֶפְרָן אחד או אמעבירם בבת אחת, ובתירוצם חידשו דגם רב אחא בריה דרבא איירי רק בכהאי גוונא.

ציבור שאכלו חלב - דין הראשונים שאכלו

והנה דוגמת הך דתוספות סנהדרין, מצאתי גם בפירוש הר"ש משאנ"ץ על הספרא צו (פרשה י ברייתא י ד"ה ונכרתה), דאהא דדריש שם בספרא, 'ונכרתה הנפש' (דכתיב גבי אכילת חלב (ויקרא ז, כה)) - ולא הציבור, כתב שם ז"ל, וז"ל: ולא הציבור - אם אכלו במזיד אין נכרתין. ותימא, דכיצד משכחת לה שבלעו כולם בבת אחת כל אחד כזית, ואי דקא אכלי בזה אחר זה, אם כן הראשונים הם יחיד ולא ציבור כו', עכ"ל ז"ל.

והנה, שם וודאי דיש לומר דגזירת הכתוב הוא לפטור גם הראשונים - אם הוסיפו כולם לאכול, כיון דלא משכחת ליה לקרא בגוונא אחרינא, וכמו שכתב הר"ש ז"ל בעצמו. ואולם לולי דבריו ז"ל יש לומר, דקרא אתי באמת רק לפטור את האוכל באחרונה, דכיון דאם יוכרת גם זה האחרון, הרי יהיו שם ציבור נכרתין, וזה גזירת הכתוב הוא דאין ציבור נכרתין. ואין להקשות, דהרי זה האוכל אחרונה עבירתו שוה לשאר האוכלין שקדמו לו, ומדוע יוכרתו הם ולא הוא, דאין זה קושיא, כיון דגזירת הכתוב הוא.

עיר הנדחת - דין הראשונים שעבדו

והנה נזכרתי עוד, דנמצא בדומה לזה בגמרא סנהדרין (קיב.), דאהא דתנן שם במשנה (קיא:): דאין עיר הנדחת נעשית עיר הנדחת עד שיודח רובה, איתא התם בגמרא, היכי עבדינן (היאך נעשים רובא נדחים - הואיל דצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד). אמר רב יהודה, דנין וחובשין דנין וחובשין (כשרואין שנים או שלשה מהם עובדים עבודת כוכבים, לא יסקלו אותן, אלא דנין אותם לסקילה וחובשין אותם בבית הסהר, וכן עושין עד שרואין אם מצטרפין לרובא, ואז חורין ודנין אותן דין אחר להריגה בסייף, ומאבדים את מומום, כדן עיר הנדחת - דהם בסייף וממונם אבד). אמר ליה עולא, נמצא אתה מענה את דינים של אלו, שלשנו שנגמר דינם אתה משהו אותם ומענה את דינם). אלא

כוונת דברי התוספות ישנים הנ"ל. וכבר הבאתי דבריהם אלה עם פירושינו זו בספרי **אתון דאורייתא** (שם כל טו פסקא יח), עיין שם הטיב (פסקא יג) מה שהערותי שם בעזרת השם ליתברך בדבריהם. וראה עוד **בית האוצר** מערכת א כלל קלה; **גליוני הש"ס** ירושלמי זרעים כרך ג אות קצה-קצה; שם מכות יג. ד"ה אכל; **חוסן יוסף** אות עג.

(ב) **המשך לשונו**: 'ואיכא לאוקמי ליה נמי אמעביר כל בניו בזה אחר זה, והתירו בו רק בהעברה האחרונה וכמוכן. וצריך עיון קצת על התוספות, דלא תירצו באמת דרב אחא בריה דרבא איירי

אמר עולא, דנין וסוקלין דנין וסוקלין (עד חציים דנין להו וסוקלין, דמחזיקין להו יחידים, ומחציים ואילך נתברר הדבר למפרע שהוחרו רובא, והוי העובדים מחציים ואילך בסייף, וממונם אבד) כו', עכ"ל הגמרא הצריך לענייננו.

ומבואר בזה, דחצי הראשון דעיר הנדחת, נהי דבעצמותם הם יחידים ודינם בסקילה, וכבר איחייבו להו סקילה, ועם כל זה כשמשלימים אחר כך עוד מיעוט לעבוד, אזי אמרינן דאיגלאי מילתא למפרע דגם חצי הראשון הם חלק עיר הנדחת, ונפקי להו למפרע מכלל יחידים ונכנסים לכלל עיר הנדחת, ונפטרים משום זה מסקילה, ודינם רק בסייף כדן עיר הנדחת. דהא עולא נמי דפליג ארב יהודה וסבירא ליה דדנין וסוקלין, היינו רק מטעמא דאם כן נמצאת מענה את דינם כו', אבל בעצם החיוב, לולי טעמא דעינוי הדין, או אם עברו בית דין איסור עינוי הדין והשהו אותם, הרי גם עולא מודה דעל ידי השלמת המיעוט נהפך גם דין הראשונים לסייף - ומיפטרי למפרע מסקילה, אף על גב דבשעתם יחידים היו וכבר נתחייבו סקילה.

ואם כן, הכי נמי בהך דרשא דספרא דיונכרתה הנפש' - ולא הציבור, שפיר יש לנו לומר דאף על גב דאוכלים הראשונים בשעתם יחידים היו, וכבר נתחייבו כרת, עם כל זה מכי השלימו השאר לאכול, איגלאי מילתא למפרע דגם הראשונים לאו יחידים נינהו - רק מכלל הציבור ודינם דין ציבור דפטרי מכת, ושפיר נפטרים למפרע מכת. דזה דומה בדומה ממש להך דעיר הנדחת, דחציים הראשונים, אף על גב דבשעתם יחידים היו ונתחייבו סקילה, עם כל זה מכי השלימו השאר, נפיק להו גם הראשונים למפרע מדין יחידים, ודינם דין עיר הנדחת - דהם בסייף וממונם אבד. ואם כן הכא נמי דכוותה, שפיר משתנה דין הראשונים היחידים על ידי השלמת השאר - להחשב מכלל הציבור, ולהפטר מכת כדן הציבור.

ציבור שאכלו חֶלֶב בהוראת בית דין - דין היחידים הראשונים שאכלו

ונזכרתי עוד דמיון יותר קרוב לזה - דומה בדומה ממש, בירושלמי הוריות (פ"א הא), רבי זעירא בשם שמואל, היחיד - תלוי, אכלו רוב - בית דין מביאין, אכלו מיעוט - היחיד מביא, עכ"ל. וקאי התם אבית דין שהורו שחלב מותר, ועשו רוב ציבור על פיהם, דבית דין מביאים פר והיחידים פטורין, ועל זה אמר, דיחיד האוכל הוא תלוי ועומד, שאם השלימו אחר כך רוב ציבור לאכול, איגלאי מילתא למפרע דהוא חלק מרוב הציבור, ונפטר למפרע מקרבן כשבה או שעירה דיחיד, ומתכפר בפר הבית דין, ואם לא השלימו אחר כך רוב לאכול, אז כל יחיד ויחיד מביא כשבה או שעירה כדינו.

ואם כן מבואר, שאף על פי שהיחיד בשעתו כבר נתחייב כשבה או שעירה, עם כל זה מכי השלימו אחר כך רוב ציבור לאכול, אזי נפיק ליה למפרע מדין יחיד ונכנס בדין ציבור, ונפטר למפרע מקרבן כשבה או שעירה שכבר נתחייב בו, ואם כן הכא נמי שפיר מיפטרי היחידים למפרע, על ידי שהשלימו אחר כך הציבור לאכול, ודו"ק כי זה דומה בדומה ממש להך דספרא, ונתיישבה קושיית הר"ש ז"ל בפשיטות. **ויש** לי ליישב על פי דרך זה, גם קושיית התוספות סנהדרין הנ"ל, אלא שאין כאן מקומו להאריך, והמבין יבין מעצמו.

בכהאי גוונא.

(ג) **המשך לשונו**: 'ולמאן דאמר (עיין בברות יז) אי אפשר לצמצם, לכאורה לא משכחת כלל העברה בבת אחת. ויש לומר דרב אחא בריה דרבא בשיטתיה דאבוה קאי, דסבירא ליה אפשר לצמצם, עיין תוספות יבמות (כח. ד"ה לא). ויש ליישב עוד באופן אחר, ואין להאריך'.

(ד) ביאור דברי הספרא ראה **גליוני הש"ס** מכות כג: ד"ה כל, הובא לעיל עמוד א.

מחשבה בקדשים

ללימוד סדר קדשים צריכים מחשבות טהורות ובה במדה הוא מטהר את המחשבה יותר ויותר | 'מתחילין לתינוקות בתורת כהנים' - כי מחשבותיהם טהורות | בשום דבר מדברי התורה אין מחשבה פוסלת בהם - רק בקדשים | 'חכמה - זו סדר קדשים' - כי המחשבה נקראת חכמה | חטאת ששחטה לשם חולין כשרה - כי מחשבת חולין לאו כלום היא

הקדשים, דהקדושה שבם ערכה גבוהה, ועניינה במחשבה שהיא דקה וגבוהה (עיינין פרדס רמונים שער יא פרק ב). ועיינין שבת (לא), 'חכמת' - זה סדר קדשים, וחכמה הרי היא במחשבה שבמוח (עיינין תיקו"ז הקדמה יז; פרדס רמונים שער ה פרק ד). ועיינין בראשית רבה (ג, א), מחשבה שלא חשבה בעבירה תבא ותקרא 'חכמה'. הרי כי קדושת הקדשים עניינה במחשבה, ועל כן המחשבה פועלת גם לפסול ולפגל¹.

רבינו ז"ע אף העלה בזה חידוש יפה בספרו **'בית האוצר'** (מערכת ב כלל יא הבי) על מה דאיתא מסכת זבחים (ג): "חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, חטאת ששחטה לשם חולין כשרה, דלא מינה לא מחייב בה" (כגון חולין שאינו מין קדשים לא מחייב בה, ואין שמו נתפס על הזבח לעקור שמו ממנו. רש"י). וכתב רבינו שהיה אפשר לומר בטעם היתר, "משום דחולין לאו בני מחשבה נינהו, דענין המחשבה יש לה מבוא רק בקדשים לגובה מעלתם, ומה שאין כן בחולין אין למחשבה מבוא ולא בני מחשבה נינהו, ולכן מחשבת חולין לאו כלום היא ואין לה לפעול כלל"².

"ומעין דוגמא בתוספות ביצה (ב: ד"ה והיה), דאף דביצה שנולדה ביום טוב שאחר השבת אסורה - משום דאין שבת מכין ליום טוב, מכל מקום ביצה שנולדה באחד בשבת דעלמא, לא שייך לומר דתיסטר משום דאין שבת מכין לחול - מקל וחומר שאין שבת מכין ליום טוב, וכל שכן שאין לו להכין לחול. דזה אינו, דאדרבה היא הנותנת, דסעודת חול שאינה חשובה לאו בר הכנה היא כלל, ולא שייך לומר שהשבת הכין לה, עיינין שם.

"וכך כאן מעין זה, אין לנו לומר דאם שוחט חטאת לשם עולה פסולה - כל שכן שוחט לשם חולין, דאם קדשים מחללין קדשים, חולין לא כל שכן, עיינין שם היטב בזבחים (ג): "דזה אינו, דאדרבה היא הנותנת, דחולין הפחותים לאו בני מחשבה נינהו כלל, ולכן מחשבת חולין לא מעלה ולא מורדת כלל".

א) וכן כתב הרלב"ג סוף פרשתנו ד"ה והנה הקפידה. **המשך לשונו:** "ועיינין זבחים (מו), רבי אלעזר ברבי יוסי (דסבירא ליה דבעלים מחשבין בקדשים) לית ליה דתרווייהו (לדברי אלעזר, דסבירא ליה דבעלים מחשבין בשחיטה במחשבת שחיטה לעבודת כוכבים, ולדברי שמעון בן אלעזר, דסבירא ליה דכל שאין כשר להצניע כו', הוכשר לזה והצניע ובה אחר והוציאו - נחתיב זה במחשבה של זה), בפנים הוא דאמרינן, בחוץ לא אמרינן. וברש"י (ד"ה בפנים - הבי), בפנים הוא דאמר, משום דעיקר מחשבות בקרבנות כתיבא, עכ"ל.

"ולולי דברי רש"י, יש לומר הפירוש גם כן בפשיטות, דקרבנות פנים - לגובה מעלת הפנים יש להמחשבה שם מבוא חזק יותר, ולכן גם הבעלים יש להם כח לחשב אף שאינם עושים מעשה העבודה. ומה שאין כן בחוץ, אין כח לחשבה - רק עם המעשה, ולכן רק השוחט יש לו כח לחשב, ולא בעל הבהמה שאינו שוחט. וכן לענין שבת, רק המוציא עצמו יש לו כח לחשבו, אבל לא מהני החשבת הבעלים".

בטעמו של דבר כתב בספר החינוך (מצוה קמד): "כי עניני הקרבן להכשיר מחשבות בני איש, ולציייר בנפשם מתוך הפעולה שבין ידם רוע החטא וטוב דרכי הישר, על כן מהיות עיקר סיבתו על דבר המחשבות, היה ראוי להיפסל במחשבה הנטויה בו מן הישר בכל מעשיו, וזה דבר ברור קרוב אל השכל למודה על האמת"³.

ולדבריו במקום אחר (מצוה צה), כל עצמו של בנין בית המקדש קשור לטהרת המחשבה: "כי בנין בית לשם יתברך, ועשותו בה תפילות וקרבנות אליו, הכל להכין הלבבות לעבודתו יתעלה... כי הגופות יוכשרו על ידי הפעולות, וברבות הפעולות הטובות ורוב התמדתן, מחשבות הלב מטהרות מתלבנות ומזדקקות... ועל כן ציוונו לקבוע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות, לטהר שם מחשבות בני איש ולתקן לבבם אליו בו... ומתוך הכשר המעשה וטהרת המחשבה שיהיה לנו שם, יעלה שכלנו אל הדבקות עם השכל העליוני".

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע מזכיר כמה פעמים בספריו ענין זה, שרק בדיני קדשים מצינו שמחשבה פוסלת בהם, והוא דבר הצריך לימוד.

רבינו ז"ע מציין ב'**אוצרות יוסף'** (מאמר לבנה), כי נודע בחכמת האמת (עיינין תיקו"ז תיקון יט מא: שם תיקון סט קטו): 'ש'חכמה' נקראת 'מחשבה'. ואם כן ענייני החכמה מתאים לענייני הקדשים, שהרי אמרו בש"ס (שבת לא), בדרשת הפסוק 'והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת' (ישעיה לג, ו) על ששה סדרי משנה, תיבת 'חכמה' נדרשת על סדר קדשים, והוא משום ענין המחשבה שהתייחד בו סדר קדשים, והמחשבה נקראת 'חכמה'.

ובספרו 'גבורות שמונים' (אות כה) כתב עוד בביאור הענין: "...דהא דפיגול פוסל גם במחשבה, אף דהוי דברים שבלב (עיינין קידושין מט:), זהו למעלת

הרה"ק בעל 'שם משואל' מסאכטשוב ז"ע מספר בספרו (פרשת מקץ, שנת תער"ב, "להתחלת החומש של בני אהרן ישראל יח"י"): "ונהירנא כד הוינא טליא, כ"ק אבי זצלה"ה (הרה"ק בעל 'אבני נזר' ז"ע) ספי לי כי תורא דינים והלכות פסוקות בתורת כהנים, יותר מבשאר חלקי הש"ס, אף בעודי רך שלא יכולתי להבין יותר מהלכות פסוקות"⁴.

ובהסבר הנהגתו הנפלאה של אביו ה'אבני נזר' ז"ע, מוסר הישם משמואל' מה שמע מענין לענין מפה קדשו: "שמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה, שאמר בשם זקניו זצלה"ה **מקאצק**, שהלימוד בסדר קדשים מטהר את המחשבות, ובשם אדמו"ר הרי"ם מגור זצלה"ה אמר, שללימוד סדר קדשים צריכין מחשבות טהורות. והוא הכריע ביניהם, שלעומת שאדם לומד במחשבות טהורות - בה במדה הלימוד מטהר את המחשבות, ונקל לו טהרת המחשבה בכל פעם יותר"⁵.

בכך מפרש הישם משמואל' את דברי המדרש הידועים (ויק"א ד, ז): "אמר רב אסי, מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים ואין מתחילין מבראשית, אלא שהתינוקות טהורים והקרבנות טהורים, יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים".

ולפי דברי ה'אבני נזר' "מובן, שלהתחיל בלימוד תורת כהנים בעוד המחשבות לא נטהרו, צריכין לעבודה יתירה להרחיק מעליו בכח כל מחשבה חוץ על ידי צמצום כל חושיו בעיון ההלכה. וממילא מובן שהתינוקות שלא ידעו ממחשבות לא טהורות, הלימוד בתורת כהנים יאות לפניהם ביותר, ומשמר אותם שלא תתפגם מחשבתם".

שייכות ענין המחשבה לקדשים מצינו בראש ובראשונה בכך, ש"בשום דבר מדברי התורה אין מחשבה פוסלת בהם, כמו בקדשים שיש בהם דיני פסולי מחשבות - חוץ לזמנו וחוץ למקומו ושלא לשמה" (לשון רבינו ז"ע, ראה להלן).

א) יצוין להנהגה דומה שהיתה אצל הרה"ק מהרי"ד **מבעלזא** ז"ע, אשר כידוע היה עוסק הרבה בעניני קדשים, ואף הוא היה לומד רבות עם בנו הרה"ק מהר"ם **מבילגורייא** ז"ע ילדותו, וגם בעניני קדשים, אף שהיה אז בשנות ילדותו המוקדמות (ראה ספר 'פרשת גדולת מרדכי' פרק א). בנו הרה"ק מהר"א **מבעלזא** ז"ע בהספדו אחר מיתו של אחיו הרה"ק מהר"ם ז"ע התבטא, כי בכך היה לו לאביו הקדוש "א רבישע ענין".

ב) מענין לענין נעתיק שורות נפלאות מהסכמה נדירה שכתב הרה"ק **הרבי מלובלין** ז"ע להדפסת ספר **'צאן קדשים'** להגאון **בעל 'תורת חיים'** ז"ע, בה מתבטא בגודל חשיבות לימוד סדר קדשים ותשוקתו לכך, וזו לשון קדשו: "הנה, הגם שאין דרכי להתנהג בגדולות ובנפלאות ממני ליתן הסכמה, כי איני לא רב ולא מגיד, כי אם במקום ההכרח שאי אפשר בלא זה לרצונו ית"ש איני חושש לשום ענין, בענין זה גם כן נוהא לי שהוא למצוה גדולה, היות שנהירנא כד הוינא טליא היה לי תשוקה לעשות ספר פירוש על סדר קדשים, מפני שידוע גודל המצוה לעסוק בהלכות קדשים, כי כל העוסק בפרשת עולה כו', כמו שכתוב זאת התורה לעולה

ילפותא לסימנים מהתורה | הגהת מלא וחסר על פי מדרש

בבא מציעא (כו.), איבעיא להו, סימנים דאורייתא או דרבנן.

עיינן שו"ת רדב"ז (ח"ד סימן אלף קעב) [זה לשונו: שאלה, על מה שעשה אחד מהמתחכמים שהגיה כל הספרים על פי המדרש של רבי שמעון בן יוחאי ע"ה (ראה זוה"ק פרשת חקת קפד). שכתב על פסוק 'אל תירא אותו' שהוא מלא בוא"ו, שהיה ירא משה רבינו ע"ה שמא יעמוד לו זכות המילה, שהיה עוג מלך הבשן מאנשי בית אברהם, והיה נמול, ואמר לו הקדוש ברוך הוא 'אל תירא אותו', כלומר 'אות' שלו, מלשון אות ברית.

וכן הגיהו גם כן בפסוק (דברים כב. ב) 'עד דרוש אחיך אותו' - מלא בוי"ו, לפי שראו גם שם (זוה"ק שם) כתוב שהוא מלא, מלשון סימן. והיה הדבר קשה, לפי שכל הספרים שנכתבו בימי כל הגאונים שהיו בדורות הראשונים - לדעתם פסולים, ורצית לדעת דעת.

תשובה. תמהתי על המגיהים האלה, וכי עדיף להו מדרשו של רשב"י ז"ל יותר מהגמרא ערוכה אשר בידינו, וכתוב בו (ראה ב"ר סא. ד) 'פלגשם' כתיב (בראשית כה. ו), ובכל הספרים הוא מלא. וכן 'ואשימם בראשיכם' (דברים א. יג) - 'ואשמש' כתיב (ספרי פרשת דברים פייסקא יג), ובכל הספרים כתוב מלא. וכן 'ויחי' ביום כלות משה' (במדבר ז. א) - 'כלת' כתיב (במדבר יב. ח), ובכל הספרים כתוב מלא. ולמה לא הגיהו את כל אלה - לפי טעותם דסברי דיש להגיה על פי המדרש.

אלא עיקרן של דברים מה שאגיד לך, שכל מלא וחסר שתלוי בו דין לפי מה שלמדו בגמרא, כגון 'קרגות' 'קרגנת' (ובחסר לו:), וכגון 'סוכת' 'סכת' (סוכה ו:), וכגון 'ובן אין לו' (דברים כה. ה) - עיין עליו (יבמות כב:), אלו וכיוצא בהן יש להגיה הספרים אם נמצאו היפך ממה שכתוב בגמרא, אבל כל מלא וחסר דלא נפקא מינה לענין דינא, אלא מדרש בעלמא, לא נגיה שום ספר על פי הדרשה ולא על פי המסרה, אלא אזלינן בתר רובא, דלא עדיף מכל דיני התורה קלים וחמורים דאמרינן 'אחרי רבים להטות' (שמות כג. ב; עיין חולין יא.), יש לנו להגיה הספרים בתר רוב הספרים במלתא דלא תליא לענין דינא.

ואם תאמר, התינוח 'אל תירא אותו' דהוי דרשא בעלמא, אבל 'עד דרוש אחיך אותו' נפקא מינה לענין דינא, דלא מהדרינן אבידה אלא בסימנין. שתי תשובות בדבר, חדא, דאין לסמוך על המדרש בזה, כיון שלא הוזכר בגמרא. ועוד, כי לפי דעתי הגמרא חולקת עליו, דאי לפי המדרש סימנין דאורייתא, ואם כן מאי קא מיבעיא לן סימנין

(א) והארין שם עוד, וסיים: 'ואף על פי שהמגיה הפחידי, באומר כי אחד מהחכמים תיקן הספר כאשר בתחלה ולא יצא משנתו עד שנעשה סגיא נהור, לא חששתי לדבריה, ואמרת לא לכבודי ולא לכבוד בית אבא אני עושה, אלא כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ולא תעשה תורתינו כשתי תורות, כל שכן שאנו בין אומה זו שאומרים שאנו החלפנו בתורה והוספנו וגרענו והגהנו בה מה שרצינו, ומה גם עתה אם יראו ספרי תורתנו חלוקים זה על זה, ועל כן הלכתי אני בעצמי לבית המגיה, ומצאתי שלשה ספרים מוגהים, ותקנתי אותם והחזרתי עטרת התורה כאשר

דאורייתא או דרבנן, מקרא מלא דבר הכתוב - 'עד דרוש אחיך אותו', עד תדרוש את סימנו, אלא ודאי הגמרא לא סבירא לה דהוי מלא^א].

השבת אבידה מקרבת הגאולה

בבא מציעא (כה:), משחרב בית המקדש כו' התקינו שיהו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והוא דומיא דכמה תקנות דהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש (ראש השנה כט. ל:). ועיין שינוי בבבא מציעא שם, דשם נאמר משחרב בית המקדש 'שיבנה במהרה בימינו' התקינו כו', ואילו בכלל הנהך דראש השנה אמר, משחרב בית המקדש התקין, ולא אמר 'שיבנה' כו'.

ואולי הטעם בהך דבבא מציעא, לפי ששם היתה התקנה בעניין השבת אבידה, ומצות השבת אבידה נראה דמקרבת הגאולה, עיין מכות (כד.), אמר רב, מסתפינא מהאי קרא (ויקרא כו. לח) 'ואבדתם בגוים'. מתקיף לה רב פפא, דילמא כאבידה המתבקשת, דכתיב (תהלים קיט, קעו) 'תעיתי כשה אובד בקש עבדך' כו'. ולכן השבת אבידה לבעליה מקרבת הגאולה, דהוא גם כן חזרת אבידה לבעליה - מדה כנגד מדה, ולכן אמרו שם 'שיבנה במהרה בימינו', כלומר, דהתקינו שיהו מכריזין - להשיב אבידה על ידי כך, עיין שם היטב, והכרזה זו עצמה דהיא קיום מצות השבת אבידה מועלת שיבנה במהרה כו'.

והוא דוגמת הך דקידושין (לז:), 'ביאה' דכתב רחמנא (שמות יג. ה) גבי תפילין כו' למה לי, ההוא מיבעי לי' כו' עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ. וכך כאן, עניין הלשון 'משחרב בית המקדש' - עשה מצוה זו שבשבילה יבנה במהרה בימינו, כן נזכה במהרה בימינו אמן.

לא מייתי איניש עדים לחובתו - ציון

בבא מציעא (כה:), כי הא דאבוה דרב פפא אירכס ליה חמרא ואשכחיה, אתא לקמיה דרבה בר רב הונא, אמר ליה, זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את וטול. אזל אייתי סהדי, אמר להו, ידעיתון ביה דרמאי הוא. אמרו ליה, אין. אמר להו, אנא רמאה אנא. אמרו ליה, אנן לאו רמאי את קאמרינן. אמר רבה בר רב הונא, מסתברא ליא מייתי איניש חובתא לנפשיה.

כזה בתוספות בבא בתרא (נו: ד"ה משלשין), עיין שם שכתבו: דכיון דמחזיק מביאין לבית דין - וודאי לטובתו באו כו'. **ובנימוקי יוסף** שם (ל. מדפי הרי"ף ד"ה משלשין) כתב להדיא כל זה, עיין שם שכתב: כיון דמחזיק הוא דמייתי להו, מסתברא דלא מייתי איניש חובה לנפשיה כו'.

בתחלה וביתר הספרים, וגורתי עליו ששוב לא יגיה ספרים על פי מדרש, אלא על פי רוב הספרים, ועליו יתברך בטחתי כי הוא יודע תעלומות לב^א.

(ב) בגמרא שם: "העיד רבי יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים, כל הסומך גאולה לתפלה - אינו נזוק כל היום כולו. אמר רבי זירא, איני, והא אנא סמכי ואיתוקי. אמר ליה, במאי איתוקת, דאמטיית אסא לבי מלכא, התם נמי מבעי לך למיהב אגרא למחזי אפי מלכא". ובגלויני הש"ס שם: "משמע דהפסד ממון וטורח הגוף ערך אחד להם, מדדנין נתינת אגרא דהוא הפסד

הערות בקושיט רע"ב

בבבא מציעא (ל.), תנו רבנן, 'והתעלמת' (דברים כב. א) - פעמים שאתה מתעלם כו', הא כיצד, היה כהן והיא בבית הקברות כו'. למאי איצטריך קרא, אילימא לכהן והיא בבית הקברות, פשיטא, האי עשה והיא לא תעשה ועשה, ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה כו'.

עיינן רע"ב על התורה פרשת משפטים (כג. ה) על הכתוב (שם) 'כי תראה וחדלת' [זו"ל: פעמים אתה חודל, הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו, או כהן והוא בבית הקברות. קשה, כהן והוא בבית הקברות ייתי עשה וידחה את לא תעשה וכו'].

ודבריו שם צריכים עיון גדול, דמלבד שלא הביא גמרא דכאן, וגם חשיב ליה לא תעשה גרידא - לא עשה ולא תעשה, הנה מלבד זה אין דבריו מובנים, דמאי הקשה דנימא עשה דוחה לא תעשה, אדרבה אילו היה סברא ולומר עשה דוחה לא תעשה, הוי ניחא טפי דמשום הכי איצטריך קרא למעוטי, והש"ס כאן מקשה להיפוך דלמה לי קרא. כיון דגם מסברא אינו דוחה, וצריך עיון גדול.

הפסד ממון וכבוד שקולים | הפסד ממון וטורח הגוף | צער הגוף ובזיון

בבבא מציעא (ל.ל.), אלא לשלו מרובה על של חבירו כו', אלא לזקן ואינו לפי כבודו.

השתא דמצרכינן תרי קראי - חד לזקן ואינה לפי כבודו, וחד למלאכה שלו מרובה משל חבירו, מוכח דהפסד ממון וכבוד - יש בכל אחד מהם צד עדיפות על השני, דאם לא כן ליכתוב חדא ותיפוק אידך מיניה. ועיין ירושלמי כתובות (פ"ד הי"ד), אנשי הגליל חסו על כבודן ולא חסו על ממוןן, אנשי יהודה חסו על ממוןן ולא חסו על כבודן. ועל כן כיון דדיעות בני אדם שונין בזה, דאיכא דניחא ליה טפי בכבוד מבממון, ואיכא להיפוך, לכן צריך תרי קראי.

והוא כהך דברכות (סא:), אם נאמר (דברים ו. ה) 'בכל נפשך', למה נאמר (שם) 'בכל מאודך', ואם נאמר 'בכל מאודך' למה נאמר 'בכל נפשך'. אלא לפי שיש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו, לכך נאמר 'בכל נפשך', ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר 'בכל מאדך'.

ועיין מה שכתבתי על הגליון ברכות (ט: ד"ה התם) לענין הפסד ממון וטורח הגוף הי מינייהו חמיר^ב. ועיין עוד מה שכתבתי בבבא בתרא (ט. ד"ה איביע) לענין צער הגוף ובזיון הי מינייהו חמיר, עיין שם היטב^ב.

ממון - מריצה דהוא טירחא...". וראה עוד בזה גליוני הש"ס (שבת כב. ד"ה בשבילי; כתובות לב: סנהדרין פא. בתוספות ד"ה ונמרו); **לקח טוב** (כלל ב פייסקא עה); שו"ת **בן פורת** (ח"א סימן ה ד"ה והנה בעיני).

(ג) דנחלקו בזה: 'בנדה (מז), דסבירא ליה לשמואל 'לעולם בהם תעבודו' (ויקרא כה. מז) - לעבודה נתתיו ולא לבושה, ורב נחמן פליג ואינו מקפיד על בושתן, עיין שם היטב... ופליגי בהנ"ל, אי בושה חמור ואין ללמדו מעבודה, או צער הגוף דעבודה חמור ומדנין לעבודה כל שכן לבושה, ודו"ק".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"

(הבטחה שו"ת רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנטשערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com